

Szakmai beszámoló

A Magyar Állami Eötvös Ösztöndíj pályázat keretében hat hónapot tölthettem a szlovákiai Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetemen, Nyitra városában. Ez a következő ütemterv szerint történt. A kutatás előkészítő szakasza 2022 októberétől 2022 decemberéig tartott, vagyis kb. két és fél hónapot vett igénybe. A kutatás második része 2022 decemberében kezdődött meg és teljes egészében nem zárult le, ugyanis a jelentős adatközlői aktivitás miatt a kutatás jelenleg is zajlik újabb és újabb adatközlőket bevonva. Ettől függetlenül a kutatás utolsó fázisa is megvalósult az eddigi adatok elemzése által.

Összességében, az ösztöndíjas időszak hat hónapja alatt egy nagyon ígéretes kutatási projekt és együttműködés vette kezdetét. Az ösztöndíjas időszak keretében több szakmai és oktatási diskurzus, előadás, valamint az egyes kutatási tanulságok disszeminációja is megvalósult az eddigi eredmények alapján. Ezen kívül egy jelentős összehasonlító tanulmány is született, ami a korábbi eredményekből kiindulva, de már az új adatokra támaszkodva von le következtetéseket a kétnyelvű és egynyelvű tanárok nyelvi attitűdjeire vonatkoztatva.

Az ösztöndíjas időszakban a legfőbb támogatóm, segítőm dr. habil. Vančo Ildikó volt, akinek szakmai észrevételei, kritikái nagyban hozzájárultak a kutatás eredményességéhez. Rajta kívül hálával tartozom dr. Kozmács Istvánnak és Rási Szilviának a kutatásban nyújtott támogatásukért, segítségükért.

Kutatási tevékenység

A kutatás egy komplex, korosztályokon átívelő, magyar nyelvjárásokra és azok presztízsére vonatkozó vizsgálat első állomását jelentette. A mobilitás elsődleges célja egy olyan kutatás elvégzése volt, amely a magyar nyelvjárások tanulói és tanári megítélésének a feltérképezésére irányult az oktatási-nevelési folyamatokban. A vizsgálat az egyes területeken mutatott attitűdök közötti különbségek jobb megértését, a standard nyelvváltozat presztízsének meghatározását, valamint e kettő, a standard és a nem-standard változat(ok) pedagógiai folyamatokban betöltött szerepének együttes leírását tette lehetővé. A korábbi kutatásaim eredményei igazolták, hogy a nyelvjárásban beszélő gyermekek hátrányba kerülnek az iskolában. A Magyar Állami Eötvös Ösztöndíj segítségével a vizsgálat kiterjesztése valósult meg az oktatás több rétegét érintve, ezáltal jóval komplexebb képet adva a magyar nyelvjárások helyzetéről és megítéléséről.

A kutatás első szakaszában a kutatás módszertanának és mérőeszközeinek az optimalizálása történt meg a különböző vizsgálati csoportokra adaptálva: rögzítésre kerültek az alkalmazott mérőeszköz (amely az ügynökvizsgálat módszerén alapul, angolul: matched guise test - MGT) hangfelvételei, megtörtént az ehhez tartozó kérdőíves rész állításainak és kérdéseinek a módosítása, kiegészítése, illetve a vizsgált csoportokhoz való igazítása.

A fentiek mellett alapvető feladat volt az adatközlők feltérképezése is ebben a periódusban, ami alapján megkezdődött az adatok begyűjtése a tervezett ütemezésnek megfelelően. Az adatgyűjtés sikeres megtervezése és a bevont személyek (nemcsak adatközlők, hanem iskolaigazgatók, hallgatók, szakmódszertanos kollégák) együttműködése és jószándéka révén az adatgyűjtés jelenleg is tart, amely meglehetősen örömteli, hiszen így az adatközlők száma

bőven meghaladja majd az elképzelt optimális minimumot. Eddig 208 adatközlő vett részt a kutatásban, ebből 126 magyarországi és 82 felvidéki. Az adatok anonimizáltan kerültek rögzítésre és tárolásra a Google felhőszolgáltatásában.

A kutatás utolsó fázisa megkezdődött és jelenleg is zajlik, amelyben a legfőbb feladat az adatok elemzése. A már befejezett mintavételekből származó adatok és itemek rögzítése, kódolása megvalósult az SPSS statisztika elemzővel történő elemzések céljából (ez magában foglalja az egyes oszlopok definiálását, a változótipusok rögzítését, a null-értékek meghatározását, az adattisztítást stb).

Mivel nem normál eloszlású és több összetartozó minta képezte a vizsgálat tárgyát, illetve a változók száma magas (háromnál több), ezek pedig magas mérési szinttel (arányskála) rendelkeznek, így elsődlegesen az SPSS within-subjects tesztjei közül az összetartozó mintás varianciaanalízis (Repeated Measures ANOVA) és az egyszerű varianciaanalízis (ANOVA) statisztikai elemzéseket használtam és fogom a továbbiakban is használni a mennyiségi adatok elemzéséhez. Ezt kiegészítendő a nonparametric tesztek közül a független mintás elemzéssel nézem meg a Likert-skálán mért itemek közötti különbségeket. A nyílt végű kérdések elemzésénél az ATLAS.ti (vagy a MAXQDA) kvalitatív adatelemző szoftvert alkalmaztam. Utóbbi elemzés során a kódolásban a szoftver Open-coding és Code-by-list funkcióját is használtam.

Az eddig elemzések alapján a következő eredmények és tanulságok vonhatók le. A nyelvjárások (legalábbis a vizsgálatban szereplő kétféle palóc) presztízse jóval alacsonyabb, mint a standard nyelvváltozaté. Ez általánosságban jellemző, területtől függetlenül, bár megemlíteném, hogy a határon túl valamivel erőteljesebben érződik és fejt ki hatását. A standardban beszélő személyt általában alkalmasabbnak találják az tanulók a feladatuk ellátására, vezetői pozíció betöltésére, jobbnak vélik a különböző tulajdonságaikat. Kivétel ez alól a kedvesség: a nyelvjárásban beszélőket jellemzően kedvesebbnek tartják, mint a standard beszélőket.

Kutatási eredmények disszeminációja

A kutatás eredményeiről több formában és helyen beszámoltam. Egyrészt két tanulmány is született az ösztöndíjas időszakban, másrészt több konferencián, rendezvényen is kitértem vagy ki fogok térni a közeljövőben ezekre az eredményekre (l. alább tételesen).

A kutatás célja a tudományos eredmények feltárása mellett az volt, hogy ezeket az eredményeket a szűk szakmai közönség mellett a leendő és már pályán lévő pedagógusokkal is megismertessük. Ennek érdekében a fogadóintézményben, a Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetemen több vendégelőadást is tartottam, valamint kutatócsoporti és szakmai műhelyeken osztottam meg az eredményeket az érdeklődőkkel. Az együttműködés ideje alatt néhány szociolingvisztikai és anyanyelv-pedagógiai kurzust is tartottam beépítve a korábbi és újabb kutatási eredményeket a tananyagba.

Nagy örömmre szolgált, hogy e munka eredményeképp két hallgató is belekezdett hasonló jellegű kutatásba, ami egyrészt kiegészíti, bővíti majd az eddigi eredményeket, másrészt pedig szintén hozzájárulhat a magyar nyelvjárásokkal kapcsolatos attitűdök formáláshoz, kedvezőbb irányba mozdításához.

Az ösztöndíjas időszak alatt született publikációk (az ösztöndíj száma feltüntetésére került mindegyik tételben)

1. Are bilingual teachers more tolerant than monolingual teachers? Differences between the language attitudes of Hungarian teachers in multilingual and monolingual environment. *International Journal of Multilingualism*. [Státusz: minor revision után].
2. The current state and main problems of Hungarian mother tongue education. *Acta Linguistica Hungarica*. [Státusz: beküldve].

Az ösztöndíjas időszak eredményeinek említése, bemutatása különböző rendezvényeken

1. *Anyanyelv-pedagógia* folyóirat felkérésére kerekasztal-beszélgetés (cím: Anyanyelv-pedagógiai kutatások).
2. *Variológiai Kutatócsoport* felkérésére tartott előadás *A helyesírás-tanítás aktuális kérdései* c. szimpóziumon (Komárom, Szlovákia). Cím: A nyelvi másság és változatosság mint a helyesírási hibák potenciális forrása.
3. *PeLiKoN III. oktatásnyelvészeti konferencia*. Cím: A magyar anyanyelvi nevelés jelenlegi állapota és legfőbb problémái.

Összegzés és köszönetnyilvánítás

Nagyon hálás vagyok és szerencsésnek érzem magam, mivel a Magyar Állami Eötvös Ösztöndíj messzemenőig hozzájárult a szakmai tevékenységem fejlesztéséhez, ugyanis egy ilyen jellegű, két ország magyarságát érintő kutatást az ösztöndíj hiányában nem tudtam volna megvalósítani. A szakmai fejlődést nagyban elősegítette, hogy egy másik szakmai közösségben, kétnyelvű és határon túli környezetben dolgozhattam, kutathattam, létezhettem, hiszen ezáltal egy merőbán más perspektívából szemlélhetem az egyes kutatási kérdéseket és az általános nyelvi helyzetet.

A Magyar Állami Eötvös Ösztöndíj egy olyan magyar nyelvjárásokkal kapcsolatos attitűdvizsgálat lehetőségét teremtette meg, amely alapján igazán fontos következtetéseket vonhattam és vonhatunk le a témára vonatkozóan. Emellett a nyelvjárások kulturális védelme, presztízszük emelése is támaszt kapott a vizsgálat által. Éppen ezért az ösztöndíj hozzáadott értéke jóval több volt, mint egy egyszerű alap kutatás támogatása, eszköz- és feltételrendszerének a megteremtése: a kulturális örökségünk védelméhez járult hozzá a magyar nyelvjárások ügyének támogatásán keresztül.

Ez a kutatás a maga nemében egyedülálló, s a következő néhány év témával foglalkozó diskusszióiban előreláthatólag meghatározó szerepet tölt majd be. Elindítása és koordinálása meglehetősen nagy potenciált rejt magában tudományos szempontból, a szakmai előrelépésben rendkívül sokat jelenthet. Ezért köszönöm a lehetőséget a Magyar Állami Eötvös Ösztöndíj szakmai bizottságának.

Nyitra, 2023. március 30.

dr. Jánk István